

Стенографски протокол

КРЪГЛА МАСА

„ЕНЕРГИЙНА ДИВЕРСИФИКАЦИЯ И ЕНЕРГИЙНА СИГУРНОСТ”

София, понеделник, 5 октомври 2009 г.

Народно събрание, зала „Изток”

(11,05 часа)

МОДЕРАТОР ОГНЯН ШЕНТОВ: Уважаеми дами и господа, позволете ми да открия днешната кръгла маса, посветена на проблемите на енергийната политика в страната и по-конкретно на проблема „Енергийна диверсификация и енергийна сигурност”.

За да остане повече време за съдържателната дискусия, ще кажа само няколко думи за формата на кръглата маса и защо ние поставяме фокуса върху енергийната сигурност.

На първо място, по отношение на формата на кръглата маса, ние ще се постареем да поставим на обсъждане основните проблеми на политиката на България в областта на енергетиката и енергийната сигурност. И това си личи от доклада, който ви е раздаден - един аналитичен документ, който разглежда политиката в областта на енергетиката, посветен е на обществените политики в тази област. Това е равнището, среза, който ние бихме искали да имаме на днешното обсъждане. Защото знаете, че през последните месеци и дни се очертаха, грубо казано, два типа говорене. От една

страна, политическото говорене, на което сме свидетели ежедневно, което, разбира се, е един съвсем естествен начин на говорене. Но там има други аргументи, включително силови аргументи. А на другият полюс е едно техническо говорене, което в голяма степен е херметизирано в една малка така наречена експертна общност. И това, което липсва, според нас, е точно обсъждането на политиките и на процеса на формиране и осъществяване и прилагане на тези политики; съществуват ли, какви са институционалните механизми и какви са рисковете пред политиката в областта на енергетиката.

И ако трябва да употребим една ключова дума в тази област, това е думата диверсификация. Най-елементарно казано, това означава, че е необходимо да имаме разнообразие на горива от множество източници. Това, разбира се, е лесно да се каже, много е трудно да се реализира в практическата политика и се надявам, че като се запознаете и с доклада, който сме подготвили, като чуем изказванията ще ни остане време за обсъждане на този проблем. Смятам, че той би трябвало да бъде сърцевината на днешната дискусия.

На второ място ще спомена, че енергийната сигурност е неразривна част от националната сигурност на страната. Съответно заплахите, които произтичат или се генерират от енергийния сектор, са и заплахи пред националната сигурност. Това е изключително важно. В досегашната дискусия по тези проблеми все още в липсват аргументите на националната сигурност. Може би поради факта, че секторът за сигурност у нас така и остана нереструктуриран през последните 20 години. И това е една от задачите, които новото правителство си е поставило. Да се надяваме, че на следващ етап ще има чуем по-сериозни аргументи по тези проблеми и сериозно участие и на водещи представители, вкл. министри от сектора за сигурност, за да има баланс в дискусията.

Позволете ми с това да приключа. Още веднъж искам да насоча вашето внимание към доклада, който сме подготвили. Съжалявам, че го раздаваме днес, няхаме възможност да го изпратим предварително. Но мисля, че той дава една добра рамка за дискусиата. Освен това там, където смятаме, че нямаме достатъчно информация да вземем отношение, ние сме задали ред въпроси. И мисля, че формулирането на въпроси ще ни помогне за намирането на верните отговори.

Нека накрая да благодаря на нашите любезни домакини от Комисията по икономическа политика, енергетика и туризъм, на ръководството на комисията – специално на господин Мартин Димитров и на господин Стоян Мавродиев, за тяхното съдействие за организирането на днешната кръгла маса.

Сега предоставям думата на посланик Тове Скарстейн – посланик на Кралство Норвегия в България.

ТОВЕ СКАРСТЕЙН: Благодаря.

Господин министър, ваши превъзходителства, дами и господа! Позволете ми най-напред да ви благодаря за това, че ме поканихте на това важно събитие и ми давате възможност да направя едно встъпително изказване.

Енергийният сектор е централен както за България, така и за Норвегия и за останалите европейски страни. Бъдещето на нашите икономиките зависи много от решенията, които правителствата ни вземат днес. Трябва да вземаме решения внимателно предвид интересите на идните поколения – социални, икономически и екологични. Ние трябва да ги вземем по прозрачен начин въз основа на дългосрочни стратегии, които са били обсъдени с всички заинтересовани страни.

Както знаете, Норвегия е пионер и архитект на устойчивото развитие в света. Тя, освен това, е голям фактор в глобалната

енергийна сфера. Ние разполагаме с големи познания и опит при управлението на енергетиката на базата на устойчиво развитие. По отношение на управлението на енергетиката, ние сме сред най-добри държави в света по отношение на прозрачно и добро управление, като даваме пример на всички останали страни в света за устойчиво развитие.

Моята страна също така е домакин и член на Инициативата за прозрачност в добивната промишленост, която се занимават с индустрии като добивната, петролодобивната и газовата. Ние подпомагаме страните от Южна Европа при управление на техните енергетики по един прозрачен начин за равноправното разпределение на източниците.

През последните години връзката управление - устойчиво развитие е повлияна до голяма степен от процеса на глобализация. На политическо равнище многостепенното управление на енергийните ресурси е предизвикателство, което е все по-релевантно. На национално равнище трябва да се възползваме от предимствата на съвременния глобализиран свят за постигане на международни и европейски политики на устойчивост, които да се прилагат от правителствата на национално равнище, предвид на местните условия и характеристики. Не по-малко важно е включването на гражданското общество и бизнес сектора чрез механизма на публично-частните партньорства.

Доколкото Норвегия и България са партньори в Европейската икономическа зона(ЕИЗ), ние работим с местни партньори от България за обмяна на опит и познания в реформирането на енергийния сектор. В последно време работим с Центъра за изследване на демокрацията при обмяна на опит и подобряване на доброто управление на сектора за сигурност в България. Енергетиката, разбира се, играе жизнено важна роля за сигурността на страната и е напълно естествено, че ние се обръщаме с лице към

предизвикателната, но заслужаваща си задача да допринесем за подобряване на управлението в енергийният сектор и неговото по-нататъшно устойчиво развитие в България. Двете страни трябва да работят заедно за развиване на стратегически подходи основани на познания и целящи добро управление и устойчива енергетика, в името на енергийната сигурност и просперитет на Европа.

Основен елемент на такива стратегически подходи са прозрачността и оценката на алтернативни сценарии. Българското общество и чуждестранните партньори трябва да знаят какви са алтернативните сценарии за постигане на енергийните цели на страната и каква ще бъде социалната, икономическата и екологичната цена на всеки от тези сценарии.

Накрая ми позволете да кажа, че Норвегия е твърдо решена да подпомага страните от региона за постигането на прозрачност в енергийния сектор, включително в България. Ние очакваме все по-тясно сътрудничество със заинтересованите лица. Смятаме, че днешното събитие е успех в този контекст.

Благодаря ви за вниманието.

МОДЕРАТОР ОГНЯН ШЕНТОВ: Благодаря.

Предоставям думата на посланик Джон Ордуей, който освен временно управляващ посолството на САЩ, познава проблемите на енергетиката и енергийната политика от първа ръка, тъй като дълго време е бил заместник-посланик в Москва, а също посланик на Съединените щати в Казахстан.

Заповядайте.

ДЖОН ОРДУЕЙ: Благодаря много.

За мен е голямо удоволствие да съм днес тук с вас – с Вас, господин министър, с нашите уважаеми експерти и с моя стар приятел Едуард Чау.

Енергийната сигурност не е нова тема за повечето от вас. Тя е в челните места на дневния ред, както на Съединените щати, така и на Европейския съюз в Брюксел. И след два месеца в София виждам, че тя е наистина в началото на дневния ред и на съвременна България. Въпросът не е толкова дали е важна енергийната сигурност. Ясно е, че е важна – икономиката зависи от нея. Във времена, когато безопасността и здравословните условия на живот на всеки гражданин зависят от нея, а също и конкурентоспособността на всяка отделна нация.

Въпросът е по какъв начин може да се максимизира енергийната сигурност на България. Един от най-критичните елементи е диверсификацията. Ако се замислим за момент обратното на диверсификация е монопол. Монополите са чудесно нещо, ако монополът е ваш, но не са толкова добри, ако не сте вие монополистът. И точно такава е ситуацията в повечето от страните понастоящем. Когато влезете в ситуация, при която няма диверсификация, това създава проблеми при осигуряването на адекватни доставки на енергия. Енергийните доставки биха могли да се прекратят, понякога по причини, които нямат нищо общо с вашата страна. Монополът също така силно ограничава възможността за влияние върху цените. А монополистът налага цени, каквито той пожелае. Ако нямате други алтернативи, и ако това е критичен елемент на националната ви икономика и националната ви сигурност, към кого ще се обърнете?

Именно това е темата днес – накъде ще се обърнем, какви са нещата, които трябва да направим, за да се подсигури така, че да имаме максимална диверсификация и разнообразие на енергийните източници. Различните страни имат различни проблеми, имат различни отговори на тях, но принципът и теорията гласят, че колкото повече диверсификация имаме, колкото повече

разнообразявате горивата за експлоатиране на вашата икономика, колкото повече са източниците, толкова по-добре за вас.

Така че желая на всички вас една добра, ползотворна, разумна дискусия. И ми е много приятно, че моят приятел и колега Едуард Чау от Програмата за енергийна и национална сигурност във Вашингтон е тук и той ще участва в тази дискусия.

Благодаря за вниманието.

МОДЕРАТОР ОГНЯН ШЕНТОВ: Благодаря.

Преди да предоставя думата на господин Ед Чау, ще спомена, че той има над 30 години опит като международен експерт в областта на енергетиката. Съветвал е не само американското правителство, но и редица чужди правителства и големи международни корпорации. Преди това е бил 20 години един от ръководителите на „Шеврон корпорейшън“, като е работил по редица международни проекти на „Шеврон“, включително в Китай, както и по всички останали континенти.

С голямо удоволствие предоставям думата на господин Едуард Чау.

ЕДУАРД ЧАУ: Благодаря много, господин председател.

Благодаря както на парламента, така и на Центъра за изследване на демокрацията за това, че ми дават възможност да се обърна към вас. Това е едва втората ми визита в България за две години, така че искам да съм сигурен, че всички разбирате, че аз по никакъв начин не съм експерт относно енергийната ситуация в България.

Аз работя в един аналитичен център във Вашингтон, който се занимава с проблемите на сигурността и понастоящем има голям интерес към новите разработки и събития в България. Пристигнах едва снощи, за да слушам и да уча от вас. Моят собствен

професионален опит, както бе споменато, е в енергетиката и в съставянето на енергийни политики. Работил съм по целия свят, най-вече в новоразвиващи се икономики и икономики в преход.

Позволете ми някои общи констатации, преди да се включа в дискусиата на кръглата маса.

Първата ми констатация е, че за едно ново правителство сега е чудесен момент да се направи общ преглед на политиката и смяна на посоката ѝ, ако е необходимо. Никъде това твърдение не важи в по-голяма сила, отколкото в моята собствена страна – Съединените американски щати, където, както знаете, администрацията на Обама пренасочва нашата политика в областта на климата и енергетиката. Също така от една седмица насам имаме ново правителство в Германия, което ще направи подобен преглед на своята политика в областта на ядрената енергетика. А едва снощи разбрах че има ново правителство и в Гърция, което скоро ще встъпи в длъжност. Нещо, което се случва при пътуванията през много часови пояси със самолет е, че като осъмнеш на сутринта има винаги новини. Така че без да взимам никакви партийни пристрастия, смятам, че моментът е много подходящ и за България също да преразгледа енергийната си политика.

Втората ми констатация е, че енергийната сигурност е обществено благо. Тоест, правителствата са изцяло в правата си да защитават интересите на гражданите като разглеждат по-отблизо и по-внимателно енергийната политика. И в тази част България беше особено силно засегната. Това ѝ беше напомнено по най-груб начин през миналия януари. Важно е да се намери правилната комбинация за пазарната конкурентоспособност, както спомена и посланик Ордуей, но и регулаторните механизми за осигуряване на нуждите на гражданите.

Енергийният бизнес, в който аз работя, е един капиталоемък бизнес с много дълги периоди на икономически цикъл. Една от възможните мерки е да се предвидят съответните стимули за инвестиции, за вътрешно производство, а също и за опазване на околната среда и повишаване на ефективността. И запазването на устойчиви условия за инвестиции, които, както знаем, не би трябвало да вървят нагоре и надолу, защото това е един дългосрочен бизнес. Инвестициите са кръвоносната система на енергийния сектор. Ако сте например сте в бизнеса с фармацевтични средства, там изобретението е двигателят на индустрията. Защото, ако не поддържате инвестициите в нови проекти, в един момент енергопреносната мрежа ще пресъхне и крушката ще угасне.

Важно е също така политиката да се основава на една точна оценка на ситуацията и на реалистични опции в съответната страна. За да се формира стратегия, трябва да видите какво е менюто от опции, което има вашата страна, да се определи най-добрият енергиен микс и да се диверсифицират източниците. Това е много важна част от стратегията. Но стратегията не би вършила работа, ако няма план за действие. Защото той определя как тя ще се изпълнява. Планът за действие задава конкретни цели, задачи и приоритети – както краткосрочни, така и средносрочни и дългосрочни, както и постепенни стъпки и действия.

Другият аспект на политиката е да се определи кой ще отговаря за нейното изпълнение, кой ще бъде отговорникът на тази стратегия. От една страна това е пазарът, а от друга това е регулаторният орган. Имаме държавните или частни предприятия, а също така и съответното министерство в рамките на правителството. Или пък цялостната политическа система, която ще отговаря в своята съвкупност.

В една демократична страна е много важно политиката да се формира по един публичен и прозрачен начин. В края на краищата сигурните, надеждни и икономически рентабилни енергийни източници трябва да бъдат публични. Ако не са публични и прозрачни, те не могат да бъдат устойчиви. Давам си сметка, че се намирам в сградата на един парламент и парламентът със сигурност има достатъчно големи функции както по отношение на законодателството, така и по отношение и на парламентарния надзор, за да сме сигурни, че политиката се движи в правилната посока.

Зависимостта от вноса не е извинение за лошата държавна политика или за пропуските в нея. Още веднъж искам да се позова на примера на Съединените щати, който този път е негативен. Поколения американски политици говорят за освобождаване на Съединените щати от тази зависимостта от вноса. Особено в областта на петрола. Но въпреки това ние в Съединените щати сме нетен вносител на петрол от администрацията на Айзенхауер насам. Всички от Айзенхауерово време говорят за това освобождаване от тази зависимост, но нищо не се прави. Ние в Съединените щати имаме едно много балансирано енергийно портфолио. Имаме здраво национално производство на газ. Това, което внасяме, го внасяме от Канада. Ние сме един от най-големите износители на каменни въглища в света и един от най-големите производители. Единствено в областта на петрола имаме проблем и зависимост от експорта. Защо? Защото ние използваме изключително много петрол най-вече за личните превозни средства. Около 2/3 от всеки барел петрол в Съединените щати отива в транспортната област. Човек би си помислил, че поставянето на данък върху транспорта, който е много нисък в Съединените щати, е една възможна опция за балансиране на ситуацията. Но за съжаление се прави малко и е трудно да се

постигнат от днес за утре промени след финансовата икономическа криза.

Нека разгледаме ситуацията в Япония. Не се сещам за нито една страна в света, която да зависи повече от вноса на енергия от Япония. И въпреки това Япония успя да открие подходящата политика: производство на електроенергия от ВЕЦ-ове и от ядрена енергетика. И което е по-важно – диверсифицирано портфолио на източниците за внос на газ и петрол. И относително високи цени на енергетиката на дребно, които да осигурят необходимите инвестиции.

Някой в публиката вероятно ще си каже: Е, България не е Япония. Нито пък е Съединените щати. Но да видим Финландия. Тя е също така малка страна с малко население. Както спомена моят колега, аз бях във Финландия преди няколко седмици. Финландия, чрез ядрената енергетика, както и със съответни странични продукти на енергийния производствен цикъл, е успяла да си осигури известна пропорционалност в своята зависимост от вносни енергийни източници.

Да видим и Дания – друга малка страна, която се възползва изцяло от вятърната енергия. Шведският посланик стои до мен. Неговата страна има една много целенасочена политика на диверсификация на енергийните източници.

Има една друга поука, която Югоизточна Европа може да извлече от северните страни. Това е, че те използват силата на числата, икономията на мащаба, както се казва. Там, където имаме една обща енергийна мрежа, когато страните от Скандинавия, от Северна Европа са свързани в обща енергийна мрежа, те заедно могат да постигнат повече диверсификация, отколкото всяка една поотделно. За Дания е лесно да разчита на вятърната енергия, защото там има много вятър. Но ако няма мрежа, при която електричеството да протича свободно между националните

граница, малките страни трябва да се свържат с цел икономия от мащаба. Тоест, те трябва да обединят своите национални електропреносни мрежи. Ние не можем да разчитаме на големи решения. Големите решения сами по себе си могат да носят голям икономически ефект, но те имат и голям риск. На нас ни трябва портфолио, на нас ни трябва разнообразие от решения.

Големите проекти не могат да заместят малките политики. Защо трябва да рискуваме десетки милиарди за дадено начинание, когато има цял набор от малки решения, които струват по десетина или стотина милиона всяко едно. Успехът в бизнеса, в който аз съм от 30 години, зависи от управлението на риска и възможностите. Имам една хубава аналогия с бейзбола при енергийната политика, която едва ли ще се преведе много добре на вашия език.

Ще направя една футболна аналогия – не можете да играете футбол по стереотипния английски начин. Вратарят рита топката колкото може по-далеч напред, тя пада в полето на другата страна. Ако вие сте център нападател и Бербатов удря топката с глава и става едно меле в района на наказателното поле от другата страна, с такава стратегия можете да получите само една световна купа през 1966 г., независимо че се казвате Англия и че вие сте измислили играта. Понастоящем, в английския футбол какво имаме? Национален треньор, имаме мениджър, една мултинационална бригада – на Челси треньора е холандец, и т.н., и т.н. – най-добрите таланти от целия свят. Вярно е, че треньорът на Манчестър Юнайтед е шотландец, но той пък действително е един европейски треньор. Тоест, няма с какво да се замести професионалното познание. Дори в играта на футбол.

А какво представлява свободната игра? Каква е печелившата комбинация? Започвате с една силна защита. В този случай в енергийния сектор това означава политика в областта на конкуренцията и регулаторни мерки за пазара. Означава и

надеждни и прозрачни регулаторни мерки, политика на ценообразуване, която да насърчава инвестициите и в домашното производство, опазване на околната среда, ефективно използване. Освен това въвеждане на новите зелени технологии колкото е възможно по-широко. Без сив пазар и корупция, защото сивият пазар е много чувствителен на корупция по целия свят.

Радвам се, че норвежката посланичка спомена Инициативата за прозрачност в добивната промишленост. Тя е много важна не само за страната на добиване на източниците, но също и при техния транзит. Ако не ми вярвате, можем да посетим заедно Украйна и ще се убедите на място.

Другата част от играта, ако искате една печеливша стратегия, е да овладеете топката и да не я изпускате. Трябва с поредица от кратки пасове помежду си тя да е винаги в краката ви. На езика на енергетиката това са междинните свързващи звена между националните енергийни мрежи, регионална интеграция, която дава икономия от мащаба – нещо, което е много важно в този бизнес, което дава възможност в по-дългосрочна перспектива за осъществяване на по-големи проекти и за по-големи пазари. Това е естествен растеж. При наличието на интегрирани пазари може да има обмен на места, обмен на източници за внос и износ на газ и електричество. Но не по командно-административен начин, а по един естествен начин, който възниква от естественото нарастване на регионалния пазар, а не зависи от някоя отделна страна. Това дори ви дава възможност да играете с краката на център нападателя си. Това е тактиката на Бербатов. И да увеличите максимално възможността за отбелязване на гол във вратата на противника. Не е мъдро в енергийната политика да се разчита на един чудотворен дълъг пас или някакъв финт, както ги правеше Пеле навремето – ножица. Аз съм възхитен от ножицата на господин Бербатов, но той може да постигне само изравнителен

удар с подобни номера на терена. Там, където имаме една фундаментална стратегия, трябва да се работи с мозъка. Това се отнася и за енергетиката.

МОДЕРАТОР ОГНЯН ШЕНТОВ: Благодаря.

Продължаваме с дискусията по същество.

Ще чуем първо министър Трайчо Трайков.

МИНИСТЪР ТРАЙЧО ТРАЙКОВ: Благодаря Ви, господин председател.

Ваши превъзходителства, уважаеми дами и господа народни представителите, драги гости, представители на медиите. Благодаря за възможността да говоря на днешния форум, който е една от много подходящите стъпки в цялостната стратегия на този парламент и това правителство – въпросите от изключителна обществена важност, каквито несъмнено са тези, свързани с енергетиката, да бъдат поставени на вниманието на обществото и на възможно най-широко обществено обсъждане.

Ако мога да продължа футболната аналогия на господин Чау, действително българската енергетика традиционно прилича малко на стария английски футбол – с много енергия, много тичане по полето и сравнително малка ефективност при постигане на целите.

Убеден съм, че въпросите, свързани с развитието на енергетиката като приоритетен отрасъл, в това число и реализирането на мащабни международни проекти, трябва да бъдат също така вземани при чуването на гледните точки на всички възможни стейкхолдери, включително и неправителствените организации. Те са особено ефективни за енергийната сигурност и енергийната диверсификация, актуални и приоритетни, както във вътрешен план, така и в контекста на новата енергийна политика на Европейския съюз, и присъстват

като тема в почти всяка регионална и международна конференция или друг форум.

Сигурността и енергийната диверсификация са от решаващо значение за развитието на икономиката и за постигането на устойчив растеж в дългосрочен план. Условието и темповете, в които се развива енергийният сектор, предопределят и нивото на развитие на конкурентоспособността на цялата ни икономика. Стратегическото развитие на енергийната политика поставя редица проблеми и предизвикателства.

Ще започна с очертаване на рамката на бъдещата енергийна стратегия на България, която е в процес на разработване и която ще бъде обсъдена и приета до края на 2009 г. Първоначалната ни амбиция и план беше дори това да се случи до края на октомври. Бихме искали при представянето на окончателния вариант на проект да вземем предвид и резултатите от обсъжданията в Копенхаген. Затова мисля, че е целесъобразно да забавим още малко.

Стратегията следва приоритетите и целите на Европейската енергийна стратегия, обхващайки период до 2020 г. и ще даде отговор за начините и средствата да постигнем важните за нас цели – създаване на ефективно работещ електроенергиен и газов пазар, трансформиране на съществуващата система в система, която позволява екологично енергийно развитие, тоест използване на по-малко енергия и използване на чиста енергия, развитие на иновации и нови технологии, особено на възобновяеми енергийни източници и въглищни централи, гарантиране на енергийната сигурност. Приоритетно за България е осигуряването на диверсификацията на вида ресурси, диверсификация на източниците, на доставчиците и на маршрутите за доставка.

Националните цели са обвързани с дългосрочните количествени показатели, приети на европейско ниво.

Националните усилия на страните-членки на Европейския съюз, отчитат нивото на икономическо развитие, очаквания икономически ръст и текущото състояние на показателите в страните. В съответствие с общоевропейските цели към 2020 г. тези, които сме поставили за България, са достигане на нива от 16% от възобновяеми енергийни източници за крайното потребление, намаляване на въглеродните емисии с 20% и подобряване с 50% на енергийната ефективност.

Основните предизвикателства, свързани с развитието на ефективно работещ електроенергиен и газов пазар, са следните. Към края на 2007 г. е постигната юридическа либерализация на електроенергийния и газов пазар в България. Фактичката либерализация обаче е ниска и липсва реална конкуренция на вътрешния пазар. Ето защо е необходимо да доразвием съществуващия пазарен модел, да прилагаме прозрачни и пазарни правила за ценообразуване, да създадем ясни правила за управление на енергийните дружества. И не на последно място – в ускорени срокове да приключим работата по избора на модел за създаване на електроенергийна борса, която да действа в сътрудничество със съществуващите борси в Югоизточна Европа и Европейския съюз, като тук се разглеждат три варианта.

По отношение на газовия пазар, освен спецификата, свързана със зависимостта от един доставчик – от Русия през Украйна, и наличие само на едно хранилище с относително малък капацитет (това в Чирен), основно предизвикателство е развитието на по-широка по мащаб мрежа за разпределение на природен газ на територията на страната.

Като член на Европейския съюз, България прие и трябва да приложи в националното си законодателство мерките от така наречения трети либерализационен пакет, което означава осигуряване на независимост на системните оператори. България,

наред с други страни-членки, избра подхода на така наречения трети независим оператор, който няма да налага отделяне по собственост.

На второ място, в областта на регулирането е необходимо да се засили независимостта на националния регулатор, неговите правомощия и задължения, както и да се осигури партнирането в рамките на бъдещата Агенция за сътрудничество между енергийните регулатори МАСЕР.

Трето, част от общите усилия за създаване на европейска мрежа на преносните системни оператори с осигуряване и коопериране между системните регулатори, хармонизиране на правилата и стандартите, и прилагане на десетгодишен европейски инвестиционен план за развитие на мрежата.

След това – осигуряване на достъп до хранилища и терминали на страните-членки, чрез изграждане на нови хранилища, поддържане на запаси от природен газ и т.н.

И естествено, следва да се въведат ефективни правила за информираност и защита интересите на потребителите, включително прозрачни правила за търговия.

По отношение на енергийната ефективност, България предприе конкретни стъпки за нейното подобряване през последните години, но с много бавни темпове. Налице е ниска ефикасност на енергийния сектор и широко използване на електроенергия за отопление. От друга страна, относително ниските цени на електроенергията не насърчават енергоспестяването, а старите технологии водят до големи енергийни загуби. Ето защо основните предизвикателства днес са свързани с ефективни мерки от страна на правителството, и много важно – осигуряване на значими финансови инструменти за насърчаване на енергоспестяващи производства и технологии, както и към създаването на прозрачни и ясни принципи за

интегрирането на енергията от възобновяеми източници в електроенергийната система на страната и премахване на административните бариери.

От изключително значение за България ще е осигуряването от страна на Европейския съюз на финансиране за дейността на Международен фонд „Козлодуй” за периода 2010-2013 г. Такова решение бе подкрепено принципно от Европейската комисия и президента Барозу и очакваме съгласието на всички страни-членки на Европейския съюз, за продължаване на финансирането за приключване на дейностите по извеждане от експлоатация на затворените реактори и за продължаване на стартиралите проекти за реструктуриране, рехабилитация и модернизация на секторите производство, пренос и разпределение на енергия.

Важен приоритет за нас е и повишаването на енергийната ефективност. Това са основно проектите в неядрения прозорец.

В резултат на подписаните споразумения и меморандуми за безвъзмездна помощ, са изпълнени или са в процес на изпълнение проекти на обща стойност над 200 млн. евро, като в това число влизат проекти за енергийна ефективност, за обществени сгради и улично осветление, за рехабилитация на топлопреносните системи на София и Перник, за екологични и рехабилитационни мерки в ТЕЦ „Марица изток 2”, за рехабилитация и разширение на националната електроразпределителна мрежа. Тук бих искал да добавя и проекти за рехабилитация на мрежи за електроразпределение и топлоснабдяване, за газоснабдяване и пренос на газ, за мерки, свързани с изпълнение на екологични изисквания, за оползотворяване на възобновяеми енергийни източници и други.

Стартирани са и три успешни кредитни линии. Първо тази за енергийна ефективност и ВЕИ-та, за малки проекти с ползватели частни дружества, създадена през 2004 г. Кредитен ресурс от ЕБВР

се предоставя на кредитоискателите, представители на частния сектор, чрез седем български банки. До момента са финансирани 107 проекта на обща стойност 116 млн. евро, с предоставени кредити – 73 млн. евро и безвъзмездно финансиране – над 12 млн. евро.

Втората кредитна линия е за проекти за енергийна ефективност в жилищни сгради, създадена през 2007 г. за енергоефективни мерки в жилищни сгради с бенефициенти физически лица и домакинства. Кредитният ресурс от ЕБВР се предоставя на заемополучателите чрез шест български банки. До момента са одобрени над 19 хиляди проекта, за които са предоставени заеми на обща стойност 29 млн. лв. и безвъзмездна помощ от Международната финансова корпорация от 5 млн. лв.

И третата кредитна линия – на Европейската инвестиционна банка за енергийна ефективност в България, създадена в края на 2006 г. за финансиране на проекти за енергийна ефективност и възобновяеми енергийни източници с ползватели общини и други ползватели в обществения или частния сектор. Администрира се от ЕИБ, като финансирането се осигурява чрез безвъзмездни средства от МФК и кредитен ресурс от Европейската инвестиционна банка. Кредитният ресурс от банката се предоставя на заемополучателите чрез четири български банки.

Какъв е ефектът от изпълнението на всички проекти в неядрения сектор? Това са 1 млн. и 100 хил. тона спестени емисии въглероден двуокис годишно и общ ефект, който се равнява на новопостроена 455-мегаватова генерираща мощност.

Сега бих искал да се спра и на друг основен въпрос – какво е необходимо за осигуряване на енергийната сигурност и диверсификацията на видовете ресурси, източниците и маршрутите. Предизвикателствата тук се свързват с въпроси, които е необходимо да решим, а именно: от една страна, в международен

план има теми, които изискват съвместни действия и ангажираност на страните, участници по веригата – производители, транзитъори и потребители на енергийни ресурси. И от друга, във вътрешен план трябва да решим въпросите, свързани с начина на реализиране на мащабните проекти и поставянето им на здрава икономическа основа.

България участва в енергийната общност, която обхваща пазар от над 500 млн. потребители и която е изградена на общи и единни правила. Именно необходимостта от ясни международни правила, регламентиращи правата и задълженията на доставчиците в транзитните страни и потребителите, определят основните предизвикателства пред нас днес. Едно от възможните направления за осигуряване на тези връзка между националните и регионалните пазари е постепенното интегриране в общ пазар. Подобно виждане вече е прието със стратегическите насоки за създаване на Евросредиземноморска енергийна общност и би могло да се мисли за по-тясно интегриране и на страните от Залива, от Каспийския регион и други основни доставчици. След оттеглянето на Русия от енергийната харта трябва да търсим възможности да продължим обсъжданията за запазването на единен правен инструмент.

Друг основен въпрос в международен план е отвореността на пазарите и на достъпа до инвестиции и инфраструктура в областта на енергетиката, което, както господин Чау вече спомена, е основният фактор за дългосрочна устойчивост в този бранш. В условията на икономическа криза е налице спад в потреблението в резултат на намаленото производство. След периода на възстановяване обаче можем да очакваме ръст на потреблението. И това поставя въпроса за адекватността на наличната инфраструктура. Този въпрос е важен за България, за да гарантираме постоянство и непрекъсваемост на доставките.

Януарската газова криза през тази година показва необходимостта от осигуряване на свързаност на газовата ни система с тази на Гърция, Турция и Румъния, от друга страна, както и разширяване капацитета за съхранение на газа.

Изграждането на междусистемни връзки с газопроводната мрежа на Румъния при Русе-Гюргево, и на връзка с Гърция по трасето Димитровград-Комотини и свързване с междусистемната връзка Турция-Гърция-Италия, са заложи и ще се финансират по плана за икономическо възпитание на Европейския съюз. Всъщност оптимистично очакваме през м. октомври Европейската комисия да одобри стартирането на проектите.

Приоритетни национални мерки оставят също разширяване на капацитета на Чирен и на изграждане на второ хранилище евентуално в Галата. Ще продължим обсъжданията за изграждане на регионален регазификационен терминал с Гърция, както и на възможностите за ползване на съществуващите терминали в наши съседни страни като Гърция и Турция.

Отчитайки стратегическото си географско положение и нуждите на страната, България стартира в последните години и редица стратегически проекти, които имат значение не само за националната енергийна сигурност, но и за сигурността на региона и на Европейския съюз. Това са проектите за изграждане на газопроводите Набуко и Южен поток, втората атомна централа Белене и проектът за нефтопровод Бургас-Александрополис.

Набуко е приоритетен за Европейския съюз и за България, тъй като с него се решават всички въпроси на диверсификацията, източниците и маршрутите чрез изграждане на нова система, даваща възможност за осигуряване на доставки от Каспийския регион и Близкия изток.

Южен поток осигурява нов маршрут за доставка на газ от Русия и ще задоволява нуждите и на други европейски страни.

Проектът е все още в начален етап, но основното е ясното виждане на всички участници в него, че трябва да бъде структуриран на проектен принцип.

За Белене говорихме достатъчно много. Това беше един от най-широко обсъжданите енергийни проекти през последните месеци. И не защото подобен проект не би имал своята икономическа значимост, а поради това, че начинът на реализирането му до момента и очакванията за финансиране с бюджетен ресурс не дава гаранции за икономическата му целесъобразност и жизнеспособност. Разработването на проектните фази и съгласуването на ясна финансова структура, ще ни позволи да определим условията за привличане на инвеститори по проекта, за да може той да бъде продължен.

С това бих искал да завърша представянето и да дам възможност и на другите участници в дискусиата да представят своите виждания.

Благодаря ви.

МОДЕРАТОР ОГНЯН ШЕНТОВ: Благодаря и аз.

Господин Мартин Димитров.

МАРТИН ДИМИТРОВ: Благодаря, господин Шентов.

Господин министър, ваши превъзходителства, уважаеми гости! Само за последните десет дена това е втората кръгла маса по енергийни въпроси, която се случва с участието на Икономическата комисия и аз смятам, че това е само началото.

Много интересна беше презентацията на господин Чау. Без всякакво съмнение всички българи смятаме, че разбираме много от футбол, така че тези сравнения са особено подходящи за нас.

Във връзка с това особено опасно е, че в България нещата се случват в обратен ред, а именно – купуват се играчите, без да има

стратегия за футболния отбор. Тоест, говорим за проекти като Белене, Бургас – Александруполис, Южен поток, а няма енергийна стратегия. Ако по подобен начин се движеше и Манчестър Юнайтед, със сигурност нямаше да е шампион без значение с или без Бербатов. Тоест, най-спешното нещо за България е да имаме национална стратегия. И аз се радвам, че Министерството на икономиката започна да работи по този въпрос. Проблемът е, че предишното и по-предишното правителство не си е изпълнило ангажимента в тази посока. Икономическата комисия с удоволствие ще обсъди тази стратегия, когато тя е готова в някакъв работен порядък. Хубаво е тя първо да бъде обсъдена от максимално широк формат и с гражданското общество, преди да бъде одобрена.

Но има един още по-голям въпрос. Слушах внимателно и съм впечатлен от господин Чау, но той пропусна едно нещо – има ли възможност, има ли някой качества, знанието да предвижда какво ще стане 30 години напред. Аз смятам, че такива хора няма и не може да има. Ако има такива хора, особено с власт, те са опасни и за себе си, и за държавата. Кой преди 30 години можеше да предвиди компютърната епоха и интернет епохата? Някой можеше ли да го предвиди това нещо? – Не. И когато сега идват хора, които ни обясняват как знаят какво ще бъде потреблението на България 30 години напред, и въз основа на това как трябва да се случат някакви проекти, аз съм много притеснен. Защото няма как някой да знае след 30 години какво ще бъде потреблението на ток в България.

Затова и преждеговорящите казаха нещо много важно – трябва да има портфейл от мощности в България, който да позволява гъвкавост. Основният критерий за мен в бъдещата енергийна стратегия, която ще бъде изработена, е да има гъвкавост, което включва и понятието диверсификация. Защото

потреблението на ток, както може да нараства, така може и да намалява. Отсега никой не може да каже какво ще става. Няма да ви давам футболен пример, ще ви дам пример с един български финансов министър, който в 2004 г. каза така: „Правя една сделка с външния дълг, защото курсът на долара ще нараства и лихвените проценти ще се вдигат”. А то стана точно обратното. И това беше само преди пет години. А искам да ви кажа, че личните качества на този човек като икономист са извън всякакво съмнение. Но не позна.

Тоест, трябва ли държавата да поема бизнес риск в този смисъл? Подобен бизнес риск, който е характерен за частния сектор. Частният сектор е нормално да заема подобна позиция. Ако познае – печели. Ако не – губи. Но когато става въпрос за държава и за енергийна политика на държавата, наистина е важно да има гъвкавост и да има подсигуриране. Защото, който знае какво се случва оттук нататък, отсега е ясно, че греша. Аз затова съм и много внимателен, когато става въпрос за проекта Белене. Не го изключвам в никакъв случай, но поставям въпроса: защо не стане с частни капитали? Тъй като много хора казват, че той бил най-печелившият в България, нямало по-печеливш проект в България и т.н. Обаче не виждам група от частни инвеститори, които да тичат на тълпи да финансират този проект. И ако той наистина е най-печелившият в България, това е странно. Би трябвало да има огромна група частни инвеститори, които наистина в момента да са окупирали господин Трайков и той да е притеснен кой точно от тях да участва при финансирането на проекта, което до момента го няма. Аз се надявам да се случи. Това ще бъде един прекрасен знак. Но наистина остава въпросът е кой поема риска? Това е следващият въпрос – доколко държавата и доколко частни инвеститори? Тъй като, говорейки за несигурността в бъдеще, искам да добавя и още нещо –

либерализацията, която предстои, която още не се е случила в България, това беше признато и от министър Трайков – юридически я има, на практика тепърва ще се случва в България и не знам до какво ще доведе. Със сигурност ще има промяна на цените, със сигурност това ще доведе до по-голяма свързаност със съседни мощности в съседни страни. Със сигурност ще има по-голяма интеграция в рамките на Европейския съюз, на енергийните системи, през следващите години. До какво ще доведе това?– никой не е наясно, няма отговор на тези въпроси.

Иначе има някои посоки на работа, за които със сигурност има полза да се хвърлят усилия и ресурси. Енергийната ефективност на Европейския съюз е основна такава област. И в Европейския съюз България е може би най-неефективната енергийно страна. Така че, като говорим за бъдеща стратегия, е логично освен гъвкавостта и диверсификацията, за която говорих, енергийната ефективност да бъде основна част, тъй като се вижда, че могат да бъдат спестени към 1000 мегавата мощности само от енергийна ефективност, което означава не само на сградите, но и на цялата верига по производство и пренос на електроенергия в България. Това показват енергийните експерти. Това е много сериозен въпрос. Бих казал, че нещата са до такава степен сериозни, че ние трябва да изберем ограничените ресурси, с които разполагаме, дали да отидат в едната или в другата посока. Това е другото, което се изпуска в енергетиката – човек не може да свърши всичко едновременно, винаги има избор между алтернативи. Няма как едновременно да финансираме всички тези обети, които в момента се слагат на масата, колкото и частни капитали да дойдат в България. Тоест, ще трябва да се направи избор между алтернативи.

И затова трябва да си зададем въпроса: дали случването на един проект не означава по-малко инвестиции в енергийна

ефективност? Това е много важен въпрос и така трябва да разсъждаваме алтернативно.

Продължавайки духовития тон от колегите пред имен, ще ви кажа, че имаше една шега: Една дама получила седем предложения за брак, от които приела пет. Но в реалния живот това няма как да стане. Затова въпросът е реализирането на Белене, особено с голямо участие на държавата – нещо, което мен лично ме притеснява и го казвам директно – доколко ще намали възможните инвестиции в енергийна ефективност в България.

И между другото, понеже вече се каза, че има усилие в обследване на държавни и общински сгради, до момента има отчет на Сметната палата и аз препоръчвам всички, които се интересуват от него, да се запознаят. Тези над 300 сгради са обследвани, но не са предприети конкретни действия по тяхната енергийна ефективност. Това касае Агенцията за енергийна ефективност. Доста пари са хвърлени, но няма краен резултат.

Говорейки за резултати, другото нещо, което ми се иска да бъде включено в тази енергийна уредба, е да има ориентация към постигане на резултати. Примерно, изразходвани определени пари за енергийна ефективност и на въпроса „Какъв е крайният резултат?“ - Ами, една голяма папка е крайният резултат. Тоест, готови са проектите да се случат, но няма случили се проекти, няма готова сграда със сертификат, що се касае до Агенцията за енергийна ефективност. Няма краен резултат.

Другото нещо, което трябва да включим, освен отговорниците, за които някой спомена, са и резултатите. Да е ясно срещу парите, които даваме, какъв точно резултат ще бъде постигнат? Какъв точно ще бъде ефектът от тази работа. И да бъдем много внимателни с проекти, за които се казва, че се дават пари, но резултатите били неясни и те били в неясното бъдеще. Такива неща не ни вършат работа.

По отношение на диверсификацията. Мисля, че е ясно и не знам защо това не се казва в България, че едновременно всички тези проекти, за които се говори – Набуко, АМБО, Южен поток, Бургас – Александрополис, едва ли всичките заедно ще се случат. Едва ли, защото ви казах, че става въпрос за алтернативи, разходи, огромни инвестиции. Едва ли ще има пари за всички проекти. Теоретично може би е възможно. Това е горе-долу като Манчестър Юнайтед да печели всяка година титлата. Възможно е теоретично, но вероятно едва ли ще се случи. И затова ни трябва енергийна стратегия, за да изберем част от тези проекти и в тях да хвърлим усилия, ресурси, дипломация, посещения на наши отговорни фактори в чужди страни, контакти и т.н. Тоест, ясно е, че част от тези проекти трябва да станат приоритетни. И ако това не стане като енергийна стратегия, който и да е министър ще бъде обвиняван, че е лобист. Вече се чу обвинение от президента към министър Трайков за случването на един проект, че това било лобизъм. За да няма такива обвинения трябва да има енергийна стратегия, в която да е ясно кои от тези обекти става приоритетни и защо. И да се постигне национален консенсус. Защото като дойде утре друго правителство, знаете енергетиката не е за една, не е за две, не е за четири години. Трябва да има предвидимост и като дойде следващото правителство, с удоволствие да припознае тази енергийна стратегия и да продължи да работи в тази посока. Затова е важно да бъде достигнат и обществен консенсус по основните въпроси, доколкото е възможно, за да вървим напред, а не всеки да започва от началото.

В момента аз не завиждам на министър Трайков, който е поставен пред много тежки условия – няма договор за Белене, а има изхарчени 1 млрд. лв. Всички питат: Какво правим сега? И той няма отговор. Какво да ви отговори? Казва: Търся най-евтиния, най-разумния изход, и аз не знам кой е. Това е истинският

отговор. И за да не сме в това положение и в следващото правителство, и в по-следващото правителство, трябва наистина да се разработи стратегия, да е ясно какво искаме да постигнем и какво правим. И да го правим заедно!

Благодаря за вниманието.

МОДЕРАТОР ОГНЯН ШЕНТОВ: Благодаря и аз.

Само ще добавя, че тази стратегия, както и всички други документи по отношение на енергийната политика на България трябва да се базират на обективен независим анализ, а не само на собствени оценки на правителството. И да се ангажират в този кратък период от време, с който се разполагаме, и ресурси на водещи западни консултанти, които могат да помогнат да се видят вариантите за тази политика.

Но във всички случаи, тъй като господин Димитров вече повдигна този въпрос, а и ние сме го разработили подробно в раздадения Ви доклад, ми се струва, че наистина няма пазарни причини за прибързани решения по отношение на бъдещето на такива проекти като Белене. Няма пазарни причини. И е очевидно, че ако се вземат прибързани решения в ситуация на някакъв международен натиск, и в условия на едно погрешно възприятие за спешност, това няма да доведе до нищо. Защо трябва да се вземе това решение до 30 септември или до 30 октомври? Не е известно, при условие, че няма достатъчно даже емпирична информация.

В нашия доклад, ние се опитахме да съберем наличната информация и установихме, че в цели големи области няма такава. Да не говорим, че за България и в Евростат, по редица енергийни проекти и показатели, свързани с енергетиката, информация за България липсва. Няма я тази информация в Европейския съюз, която други страни са предоставили. Но я няма и в рамките на българската администрация. И затова ние сме си позволили да

поставим редица въпроси. Ако погледнете на стр. 7, 8 и 9 от доклада сме поставили тези въпроси – какви са възможностите, какви са стратегическите дилеми пред правителството, какво може да се направи в ядрения сектор, в газовия сектор, по отношение достъпа на пазара. Освен това остават някои ключови проблеми, които изискват допълнително решаване. И там единственото, което мисля, че е възможно да се направи на този етап, е да се зададат въпроси. Тези въпроси поне ще ни подредят мисленето.

Основното наистина трябва да бъде да употребим това време, което имаме, заедно с правителството, с парламента, с организациите на гражданското общество да се обсъдят вариантите, алтернативите за тези проекти, които ангажират структурно страната, не само 30, но 60-70-80 години напред.

Ще дам за няколко минути думата на моята колежка Валентина Николова.

ВАЛЕНТИНА НИКОЛОВА: За да не повтарям повечето неща, които се казаха и в детайли са представени в нашия доклад, съвсем набързо ще представя как ние виждаме ситуацията, в която се намира правителството.

Един устойчив енергиен сектор, какъвто се опитва да бъде българският, в момента е изправен пред голямо количество и комплексни проблеми. Това е един нов пазарен контекст на намаляващо потребление, заради намаляваща енергийна ефективност. Освен това, данните сочат, че на балканския пазар нетният експорт се свива, стартиращо от около 2007 г. Това поставя редица въпроси за енергийната стратегия в бъдеще.

Много вътрешни фактори на натиск, каквито са високо корупционен риск в сектора и силен натиск на заинтересовани лобита, липса на отчетност и отговорност; високо количество външни фактори на натиск, каквито са европейските директиви за

намаляване на ефекта от климатичните промени и високата обвързаност с един-единствен източник в ядрената енергетика, какъвто е Русия. За съжаление, ние смятаме, че в момента има неефективен процес на вземане на решения. Както вече се спомена, има противоречиви данни по големите енергийни проекти и липса на независима експертна оценка в голяма част от тях.

За съжаление, и при бързаност и липса на оценка за алтернативни решения. Както вече господин Шентов спомена, има перцепция за бързо вземане на решение, което би довело до проблемни решения. Необходима е промяна в начина на оценка и взимане на решения за големите енергийни проекти и за цялостната стратегия на България. На първо място трябва да се постави диверсификацията и сигурността като приоритет. И да се отдели необходимото време за подготовка и формиране на решения, като много важен момент тук е да не се вземат под особено голямо внимание така наречените невъзвръщаеми разходи по проекти като АЕЦ Белене. Тоест, да вземаме решения, базирани на реални данни и на експертна оценка, която експертна оценка взема под внимание комплексните последици за обществото, за икономиката и за околната среда. За да се стигне наистина до един диверсифициран енергиен сектор и най-вече до един нов модел за вземане на решения.

Във връзка с това има редица въпроси, които трябва да си зададем. Какво правим, за да постигнем един балансиран микс, как развиваме нашите възобновяеми енергийни източници, как ще контролираме цената на тока, когато голямото количество заявени такива източници се присъединят към мрежата? Има проблеми с това присъединяване към мрежата. Частни инвестиционни компании не само във възобновяеми източници, но и в традиционни, са изпитвали много големи проблеми с

ненавременни включвания в мрежата. Какво правим и какъв сигнал даваме на инвеститорите с това? Какви мерки вземаме, за да избегнем втора газова криза?

Няма да споменавам повече проекта Белене, защото се говори много за това, но има две основни неща, които ни притесняват – не прехвърляме ли голяма част от тежестта върху бъдещите поколения, вземайки решения за един такъв проект? И най-вече проектът, както изглежда в момента, ако се осъществи, това по никакъв начин не решава проблема за диверсификацията, а напротив – той я прави още по-комплексен, защото ние се обвързваме отново за 50-60 и повече години със същия този един източник.

Какво става с разходите по модернизация и по извеждането на блоковете от експлоатация в Козлодуй? Има ли светлина за това какви са разходите? Продължават ли разходите на Козлодуй да остават същите, въпреки че толкова блокове вече не функционират?

Транспортирането и дългосрочното складиране на ядрено гориво също е основен проблем, който трябва да се разгледа. Какъв е статутът на хранилищата, на кого са дадени обществените поръчки? От тази гледна точка – обсъждани ли са алтернативни методи като транспортируеми системи, които ще позволят по-голям наш контрол върху това какво се случва и също така ще намалят значително разходите.

И не на последно място – диверсифицирането на източниците на ядрено гориво. Няма светлина. Няма светлина в това какви са договорите, от кои договори може да се излезе в сферата на ядрената енергетиката?

Основните сфери за интервенция, както ние ги виждаме, отново са: националната стратегия, диверсификацията на енергийни и суровинни източници, прозрачност и равни правила за

всички участници на пазара. И най-вече инициране на независима експертна оценка, за да се вземат правилните решения в правилния отрязък от време.

Благодаря ви. Предполагам, че ще продължим дискусиата.

МОДЕРАТОР ОГНЯН ШЕНТОВ: Благодаря.

Сега предоставям думата на госпожа Цветелина Бориславова, която е председател на Надзорния съвет на СиБанк. Това е банката - пионер в инвестирането във възобновяеми енергийни източници в страната. Имат доста проекти в тази област.

ЦВЕТЕЛИНА БОРИСЛАВОВА: Господин Шентов, ваши превъзходителства, господин министър, уважаеми дами и господа! Благодаря на организаторите за това, че бях поканена да участвам в тази поредна кръгла маса на тема енергетика.

Аз обаче мисля, че по-отговорно е моето участие като представител на гражданското общество. За радост виждам, че тук има мои колеги банкери, които също са по-активни членове на гражданското общество, отколкото банкери. И не случайно банкирането в България върви добре, то е изключително стабилно, цялата система е стабилна, така че ние чувстваме себе си повече задължени да сме активни в другата посока – активни членове на нашето общество.

Това, което мога да кажа за банките, е, че освен че действително повече от седем години български банки започнаха да отделят по-сериозно внимание на възобновяемите енергийни източници и да създават специализирани продукти в тази област, напоследък вече има и много активно съобразяване със световните и европейски приоритети, свързани с глобалното затопляне и предизвикателствата, свързани с екологичните въпроси за

решаване. Създават се нови банкови продукти и се улесняват и граждани и фирми да инвестират в тази посока.

Но, както казах, аз предпочитам днес да говоря по-скоро като член на гражданското общество и в това си качество искам да кажа, че се чувствам изключително радостна от това, което виждам днес и не само днес – това е поредната кръгла маса, или поредната дискуссия на тема енергетика. Виждам, че участниците стават все по-откровени и по-отговорни. И това са не само експертите, повечето от тях винаги са били откровени, но и представители на политически партии, представители на властта изобщо. И мисля, че това е една значителна крачка напред.

Ще започна със срещата на Г-8 в Италия на 8 юли, в която общото заключение беше, че има спешна необходимост от глобално споразумение по въпросите за климатичните промени. Съответно беше решено, че е необходимо съставяне на адекватни национални планове, свързани с тези приоритети. И основните групи мерки, които бяха набелязани на тези срещи, която аз считам, че беше ключова, защото както господин Димитров каза, действително ние вече се намираме и то за много кратко време в една нова ситуация на масово осъзнаване на политици и хора по света изобщо, че приоритетите на енергетиката вече са свързани с приоритети на екологията.

И така, основните групи мерки, които бяха набелязани там, бяха рязка редуция на цел 2 – Емисии. До 2020 г. господин Обама, като най-високопоставения представител на Америка, е поставил твърда летва за тях – 14% намаление на въглеродните емисии в Щатите до 2020 г., а Европа си е поставила още по-амбициозна задача за намаление с 23% на въглеродните емисии. Съответно другата група мерки са даване предимство на алтернативни източници за производство на енергия, водни, вятърни, биомаса, соларни, геотермални, геотермични и т.н.

Активизиране на търговията с емисии, като стимул за намаляване на въглеродните емисии. И увеличаване на отговорността на обществото към природата. И това е част от създаването на нови правила за природосъобразно поведение изобщо. Друга мярка е подобряване на енергийната ефективност на производители, на обществени сгради, на частни потребители и домакинства.

Къде стои България в рамките на тази картина от набелязани световни приоритети? И какви са точно нашите приоритети днес?

Аз наистина мисля, че е изключително важно да се съобразим с всички тези помени, настъпващи в света. И това, което наричаме дългосрочно планиране, действително да бъде много, много предпазливо направено. И действително да прилагаме една голяма гъвкавост. Не искам да повтарям думи, казани тук, само ще кажа, че много се радвам, че има съвсем ясно потвърждение на тези приоритети на световните политици и от представители на политическата класа в България.

В България няма силна индустрия, но пък имаме много енергоемки производства. И въпросът е в условията на икономическа криза и на глобално затопляне, какви решения трябва да се вземат при изработването на тази стратегия на страната.

Наистина националната сигурност на една държава зависи до голяма степен от енергийната ѝ независимост. Но ние трябва да отчитаме, че понятието енергийна сигурност вече има ново тълкувание. То вече е еволюирало с развитието на технологиите, на обществото и с климатичните промени.

И така, очертават се две основни предизвикателства за страната ни. Това беше обсъждано и на други кръгли маси, организирани от гражданското общество в България.

Първото основно предизвикателство е увеличаване на сигурността на доставки на енергия. И виждаме, че това се

потвърждава и от правителството, което е добре като дългосрочна визия. И осигуряване на енергийна сигурност чрез диверсификация на източниците на суровини. Но особено важно е да обърнем внимание и на собствените източници на суровини в България.

Второто основно предизвикателство, стоящо пред страната ни, по което наистина имаше консенсус и продължава да има е намаляване на енергоемкостта в производството и в битовата и обществена сфера. В сравнение с други европейски страни България е с най-висока енергоемкост и най-ниска енергийна ефективност. Само един пример ще дам. България употребява 1,19% от brutния вътрешен продукт за енергия, докато при Германия процентът е 0,17 от brutния вътрешен продукт. Как можем да променим това? Разбира се не може да се случи много бързо, но при всички случаи е добре да се стремим към такава промяна.

Националната сигурност на нашата страна определено зависи от това доколко ще се спазват европейските стандарти, а сред тях екологичните са водещи. Наистина в България има разработена Национална стратегия, която беше представена в края на 2008 г. от предишното правителство. В момента тече обсъждане. И аз подкрепям тези твърдения, че ние не бива да бързаме да се взимат решения и да се приключва с енергийната стратегия преди да са се обсъдили всички тези нови приоритети, които възникват пред света и които отчетливо бяха набелязани на срещата на Г-8.

Също така е необходимо да се отчетат и особеностите на България като природни географски дадености с оглед на енергийната ни независимост. Например Исландия осигурява 80% от нуждите си от енергия от възобновяеми енергийни източници, предимно водни. Сто процента от нуждите за ток и отопление в Исландия са от възобновяеми енергийни източници. В България има наистина недостатъчно развито производство на енергия от

алтернативни източници. Всички ние чухме какво залага нашето правителство като задача за постигане до 2020 г. – 16% от възобновяеми енергийни източници. Мисля, че това е една добра цифра. Но за това трябва да се включим всички активно – и частният бизнес, и да се създадат такива условия от държавата, че да се привлекат и чуждестранни инвестиции, за да може да се постигне тази задача.

В България също така има недостатъчно развита газова инфраструктура. Всички знаят това. Тук също виждам ролята на банките за това да осигуряват необходимото финансиране на повече домакинства, за да се включват към съществуващата газова инфраструктура и да се ползва по-голямо количество газ за отопление и битови нужди.

Също така в областта на газта вече беше споменато, но аз отново ще повторя, че изключително важен е моментът да се осигурят инвестиции за разширяване капацитета на подземните газови хранилища в България. Доколкото знам, потреблението сега е около 3 милиарда кубически метра газ, но тук има експерти по газта, които със сигурност ще кажат съвсем точно. Знае се, че има възможности да се направят разширения на газовото находище в Чирен и съответно да се осигури развитие на газовото находище Галата.

Логично и разумно увеличаване на цената на тока в България също смятам, че е една добра мярка, която трябва да се вземе, за да може да се покриват реалните разходи за производство от крайния потребител. Ефектът от това е премахването на държавните субсидии и разхищенията на ток от домакинствата и производствените предприятия, което в момента е много ярко наблюдавана тенденция в нашата страна. И за съжаление няма корекции в тази посока. Затова тази мярка би могла да окаже необходимото въздействие.

Инвестиции в нови технологии. Това беше споменато. Разбира се, има необходимост от разширяване на активността на български компании по посока взаимодействие с водещите компании в света в областта на технологии, свързани със зелената енергетика.

Всичко това, което казвам сега, са неща, които ние сме обсъждали на наши кръгли маси на гражданското общество. Аз искам още веднъж да потвърдя волята на представителите на гражданското общество в тази посока.

Има една особеност, която мисля, че досега по-малко се коментира на такива кръгли маси и която е важно да се постави по-активно за разглеждане. България има изключително голяма възможност да развива алтернативна енергетика от възобновяеми енергийни източници чрез ползване на биомаса. Около 70% от възобновяемите енергийни източници в нашата страна в момента са на база на биомаса. Но всички знаем, че много слаб е общият процент на възобновяеми енергийни източници. Затова би могло да се засили производството на енергия от биомаса. Предимствата за нашата страна в тази посока са и защото има доста труднодостъпни планински места, където изграждането на електропреносна система е много скъпо. Това, разбира се, ще увеличи цената към потребителя и от гледна точка на гъвкавостта, за която беше споменато, би било много полезно да се използват отпадъци от горите, които има в доста голямо количество и да се ползва така наречения дървесен чипс, за да се отопляват и обществени, и частни сгради, и съответно да се увеличи по този начин процентът на биомаса, използвана за производство на енергия.

И стигаме отново до темата за това дали действително една малка страна като България трябва да има такава огромна концентрация на производство на енергия от даден вид енергийни

мощности, като атомни електроцентрали. Аз няма да говоря на тази тема, достатъчно беше изговорено, но в света микрогенерацията и така наречените негавати задоволяват половината от глада за нова енергия. И мисля, че ние, взимайки предвид този факт, трябва да се замислим при планирането на създаването на такива нови големи производства.

Ще дам само един пример с Германия, където при взето решение при предишни правителства за изграждане на нови атомни електроцентрали и при едно много по-голямо индустриално производство, политиката на новото правителство е за възстановяване на съществуващите атомни електроцентрали и огромни инвестиции в областта на възобновяеми енергийни източници.

По втория приоритет, за който споменах в началото – намаляване на енергоемкостта в нашата страна и увеличаване на енергийната ефективност, също има изключително много да се направи. Само като база за сравнение мога да кажа, че инвестиции от 1 евро в енергийна ефективност се равняват на спестявания от 2 евро в инвестиране в създаване на енергийни мощности. И би било наистина добре да заложим на негаватите – това е един нов термин, който вече се използва доста активно от световното енергийно лоби.

Аз ще завърша с думите, че наистина има две ключови думи, които се оформят във всички дискусии досега, свързани с приоритетите в енергетиката. И те са адекватен баланс на различни енергийни източници и диверсификация в областта на доставките на суровини за нашата енергетика.

Благодаря за вниманието.

МОДЕРАТОР ОГНЯН ШЕНТОВ: Благодаря и аз.

Посланик Илиян Василев, председател на Делойт България.

ИЛИЯН ВАСИЛЕВ: Ваши превъзходительства, господин министър, уважаеми народни представители, дами и господа!

Ще бъда кратък, тъй като интересната част е във въпросите и отговорите. Работя от много дълги години в сферата на енергийната сигурност. Това е една дълга тема, и само ще маркирам един въпрос, че енергийната сигурност, макар и да се разбира от много хора като изключително важна тема, все още не се третира равноправно като компонент на националната сигурност. И това не касае само енергийната сигурност, касае всички невоенни аспекти на националната сигурност, включително кибер сигурността, финансовата сигурност, икономическата. Между войните огромна маса от богатство изчезва в резултат на неразпознаването на тези рискове и липсата на механизми, системи и структури за реагиране. Вие видяхте, че в последната глобална криза – един не толкова далеч от разбирането въпрос, изчезнаха буквално десетки трилиони от стойност. Дори в малка България знаете какъв е спадът на капитализацията на Българската фондова борса. Това ви дава едни пример за огромната промяна, която идва в разбирането на същността на националната сигурност и действителните заплахи. Разбира се военната сигурност си остава, военнополитическите аспекти на сигурността си остават, но енергийната сигурност също е крайно време да бъде разпозната и в доктрината на националната сигурност, и в стратегията на националната сигурност да има не просто споменаване мимоходом, а да има отделни глави и елементи. Досега, за голямо съжаление, има много малко заседания на Консултативния съвет по национална сигурност при президента. А там трябваше, поне досега, да бъдат положени и институционални основи на това ново разбиране. Надявам се, че това ще стане при новото правителство, тъй като това е необходимост на днешния и на вчерашния ден.

Досега стратегията за енергийна сигурност се разработваше от Министерството на икономиката, енергетиката и туризма, а тази енергийна сигурност има и външнополитически аспекти, има финансови аспекти, има аспекти, които касаят много институции в държавата. Аз съм много окуражен и за първи път от заемането на полагащото се място на Народното събрание като място, където всички тези въпроси трябва да се разискват, защото ако сега имаме проблеми с търсенето на правия път към някои от проектите, то е защото навремето бяха спестени тези стъпки. Ако всеки един от тези проекти беше предшестван от такава дълбоко аналитична дискусия, от обществено обсъждане и от референдуми дори, не трябва да се страхуваме от референдуми, защото всеки един, който казва, че трябва да има голям или малък проект, той трябва да бъде готов да спечели умовете и сърцата на хората с личното си участие, а не да предполага, че в някакви ограничени формати решението ще бъде взето и след това ще бъде приведено за изпълнение. Това е същността на демокрацията и само тя прави гаранцията за ефективните решения.

Много е важно да бъде един информиран дебат, защото, за голямо съжаление, имаме една остатъчна нагласа от времената до 1989 г. и след това да мислим генерично. Ние имаме много малък капацитет да разпознаваме сами рисковете и възможностите, пред които сме изправени. Дори и сега, ако приемем, че Европейският съюз е платформата, на която се дефинират основните приоритети, основният микс от политика и планове за действие, то неизбежно на ниво Брюксел те ще имат осреднен характер, те ще трябва да отчитат балансите на интереси на всички участващи страни. Тоест, типичната матрица на енергийната сигурност на България съществено ще се различава от енергийната сигурност на Португалия. България е гранична държава. Поради тази причина тя има особена специфика на рисковете, които се крият зад нея.

Разбира се и в ползите. Не случайно говорим за енергийни транзитни проекти.

Другият проблем е това, че ние трябва да стъпим върху изграждането на собствен капацитет за ранна диагностика на кризи, за мониторинг на околната среда – финансова, икономическа и глобална, за да намерим своя път. Той никога няма да бъде просто функция на копи-пейст политики и практики.

Второ, мисля, че е много важно да имаме дългосрочна държавническа визия за тези неща. Ще ви дам един пример. Още от 80-те години на 19 век се заговаря за първата огромна криза, пред която е изправено човечеството. Това е петролната криза. И там се прогнозира, че запасите от петрол ще стигнат за 20 години. И така до ден днешен винаги се прогнозира, че запасите от петрол и газ ще стигнат за 20-30 години. Пропуска се обикновеният факт, че така е настроена икономиката, мисленето и изобщо всички институционални механизми на разпознаването, че хоризонтът на практическо вземане и разпознаване, това са 20-30 години. Бъдете сигурни, че след 20-30 години отново ще се говори за 20-30 години недостиг на фосилните горива. Просто няма логика да се инвестира в такива дългосрочни и свръх дългосрочни проекти. Всеки си пази парите за хоризонта, в който може да управлява.

Друго, което бих искал да кажа от гледна точка на подобна стратегия за енергийна сигурност, че е особено опасно в момент на криза, защото глобалната криза, освен всичко друго, има един психологически ефект върху нас, еманентният, или поне текущият скепсис да го екстраполираме в дългосрочни решения. Кризата е временно явление. Колкото и да е дълга, колкото и да е системна, колкото и да е структурна, тя ще свърши, а днешните решения ще имат дългосрочни последици. Затова не трябва да се страхуваме да мислим отвъд кризата. Важното е, че действително от глобалната криза икономиката и енергетиката на света ще излезне съвсем

различен – с друга структура, с друг микс. Сега се опитваме да бъдем максимално достоверни в базирането на политиката си върху най-добрите прогнози на международните финансови институции, включително в дадения случай на Международната агенция по енергетика. Трябва да ви кажа, че аз от 2000 г. точно с това се занимавам – с анализ на тези прогнози. И ще видите, че всяка година – от 2001-2002 г. Международната агенция по енергетика прави своите прогнози, конкретно в случая визирам потреблението на природния газ в Европейския съюз. Нито една от тези прогнози не се е сбъднала. И тя няма да се сбъдне, защото колкото и да се мъчим да разгадаем бъдещето, то винаги ще се изплъзва. И каквито и механизми да построим за мониторинг и ранно предупреждение, много по-важно и единствената печеливша политика е да уплътним своята реакция, да усилим еластичността на икономиката, на публичните институции, на гражданите, защото енергийната сигурност в последна сметка се решава, развива и дефинира само на равнище на потребител. Няма енергийна сигурност просто за някой си. На фирмите, на корпорациите и на гражданите – там е енергийната сигурност, когато те могат да планират и осъществяват своята дейност.

Тоест, напразни са опитите да познаем така наречените черни лебеди. Това е едно много ново понятие, което аз силно ви препоръчвам. Това са явленията, които, колкото и да се мъчим да опознаем, те ни убягват. Това, което можем да направим обаче, е да изградим имунната си реакция, еластичността, така че каквото и да стане и фирмите, и икономиките да могат да се справят с тези проблеми.

Последно ще завърша, защото разбирате, че тази тема много ме вълнува, много съм работил и ще продължавам да работя, тъй като стратегическият съвет в България е оставен на задно място. А това е както западните правителства ползват широко услугите на

независими центрове за анализи и прогнози именно да уплътнят своята политика, така и българското правителство трябва да положи и да използва за своите решения максимално тези международни инструменти и институции.

Енергийната сигурност е неизменна и непрекъсваема обществена потребност, което прави публичните институции в последна сметка отговорни за нормалното функциониране на пазара и за наличието на достатъчно енергия за покриване не само на текущото, но и на бъдещото потребление. Нарочно чета това, тъй като е важно, и тъй като има неразбиране, че за енергетиката, именно като компонент на енергийната сигурност, в последна сметка публичните институции носят последна отговорност. Която и частна инвестиция, която гарантира базовите баланси на енергетиката, ако не функционира, в последна сметка хората ще се обърнат към публичните институции. Няма кой да ги замести.

Това е, което искам да кажа. Надявам се, че тази дискусия ще продължи, защото има още много неизговорено по тази тема и то на всяко равнище – национално, регионално и потребителско.

МОДЕРАТОР ОГНЯН ШЕНТОВ: Благодаря на господин Василев.

Имаме време за много кратка дискусия.

Нека да чуем господин Сашо Дончев.

САШО ДОНЧЕВ: Благодаря, господин Шентов.

Не съм изненадан, че всяка дискусия, организирана от Центъра, е толкова интересна. Може би тази ми е по-интересна заради това, че аз в областта на енергетиката все още имам повече въпроси, отколкото отговори. И е много интересно да чуя и други мнения. Не съм изненадан от полезните (директно така ги

определям) съвети, които получихме от чуждестранните гости. Силно съм впечатлен от нашето българско участие.

Започвайки с Ваша реплика, че няма къде да се бърза, аз също мисля, че тези въпроси са твърде сериозни, за да се бърза в приемането на решения. Ще взема повод от думите на господин Димитров – наистина много харесах Вашето изказване и ми е приятно, че се виждаме за първи път на живо – само с едно предложение. Независимо от това, че днес бяхме принудени с някаква изключителна бързина да направим бърза дисекция на енергетиката, да идентифицираме всички възможни проблеми, да потърсим бързо решение, но онова, което и за в бъдеще предлагам да правим на тези кръгли маси, е да определяме по-тясни теми, по-специализирани теми, защото действително проблемите в енергетиката са изключително много.

Вземайки повод от думите на господин Димитров, искам да помоля хората, които са ангажирани с въпроси, преди да започнат да формулират тезите за новата енергийна стратегия, да отговорят на фундаменталния въпрос: каква е ролята на държавата в българската енергетика? Защото ние всички, или най-малкото повъзрастните от нас, имаме два добри крайни примера. Имаме енергетиката, която изцяло зависи от държавата - Тодор Живков, и имаме примера на Съединените американски щати, където няма нито един долар държавни публични средства в областта на енергетиката.

Къде сме ние в тези две крайности? Сигурно е много важно да се води разговорът в тази посока. Нещо друго, със сигурност повечето няма да се съгласят, но това е мое разбиране за нещата. Въпросите за енергийната сигурност и проблемите са проблеми на личността. Преди всичко те са проблеми на личността, след това стават проблеми на обществото и накрая, ако обществото реши, ги възлага на държавата да ги решава. Така че в този аспект на мисли

е много спорно като търсим решенията дали трябва да натоварим държавата с изключително много очаквания. Аз лично много се радвах, дори плаках преди 20 години, когато тръгнах да освобождаваме държавата от всякакви подобни отговорности. Ще се радвам, ако новата стратегия продължи това, което сме започнали преди 20 години.

Благодаря ви.

МОДЕРАТОР ОГНЯН ШЕНТОВ: Благодаря.

Преди няколко години подготвихме едно изследване за корупцията в обществените поръчки. Покрай това изследване анализирахме корупционните практики в енергийния сектор. Освен огромната черна дупка Белене, която беше извън системата на обществените поръчки, още тогава енергийният сектор генерираше четвърт от всички обществени поръчки в страната и всички съпътстващи този процес корупционни практики. Покрай усилията ни за противодействие на корупцията и организираната престъпност, за прекратяване на безмитната търговия, включително с горива, ние бяхме въввлечени в този дебат. Съгласен съм с това, което каза господин Дончев – трябва да се отиде и на по-конкретни равнища и да има следващи стъпки. Вероятно ще ги има.

САШО ДОНЧЕВ: Ето например в отговор на това, което много правилно е констатирано в доклада, а и Вие сега го казвате – ако няма държава в сектора, няма да има харчене на публични средства. И няма да има това, за което пишете.

МОДЕРАТОР ОГНЯН ШЕНТОВ: Точно така.

Имате думата.

АТАНАС ТАСЕВ: Поради краткото време ще спестя обръщенията. Няма да спестя благодарност към организаторите. Но понеже досега нямаше дискусия веднага ще се хвърля в дискусията.

Ползвам случая, госпожа Бориславова даде интересни данни, че енергийната ефективност на България е десет пъти по-висока. Ще има много изненади – гледам към господин Димитров – когато ние залагаме на енергийната ефективност от гледна точка на планиране на консумацията на електроенергия, ще има страшно много изненади, защото, обърнете внимание, колеги, не е вярна тази цифра, че България има такава висока енергийна интензивност. И ще обясня защо. Защото енергийната ефективност е елементарна формула, в която числителят е енергията, която подлежи на контрол, а в знаменателя е добавъчният продукт, който се създава с тази енергия. А енергията е контролна, обаче добавъчният продукт не. Знаете, че това е част от сивата икономика. Само след две години, когато реално започне да действа Законът за енергийната ефективност и бъдат поставени индивидуални цели за всеки, тогава предприятията веднага ще излязат на светло, защото е по-лесно с това елементарно упражнение – в знаменателя за запишат по-голямата цифра, която е истинска, изведнъж да се окаже, че нашата енергийна интензивност не е такава, каквато тук се демонстрира. Това е първо.

Второ, има една констатация в материала, който е предложен от вносителите, за непрозрачност на ценообразуването в страната. Категорично възразявам. Аз съм консултирал регулатора от 2000 г., достатъчно прозрачно е, има и контрол чрез съдебната система. Въпросът е, че е много трудно и не е за всеки.

Следващото, с което ще приключа – всякакви заключения и всякакви прогнози, които се базират на конкретните параметри на

икономическата ситуация в условия на криза, могат да се окажат погрешни на няколкостотин или хиляди процента. Затова наистина трябва да преминем към проактивно планиране. Това го правят много сериозни държави.

В заключение, радвам се, че вече се говори за прилагане на научен подход при формулиране на стратегии и провеждане на преговори. Участвал съм в преговори и зная, че ние винаги сме били твърде слаби в тези преговори, защото не сме изработвали предварителните сценарии, в това число и не сме определяли поведението на всеки един от тях.

Благодаря.

МОДЕРАТОР ОГНЯН ШЕНТОВ: Благодаря.

Господин Димитров.

МАРТИН ДИМИТРОВ: Господин Тасев, както винаги – интересни въпроси.

Дори да включим сивата икономика, господин Тасев, която по различни изследвания е между 20 и 30% от брутният вътрешен продукт, знаете ли, тя може да бъде оценена по няколко критерия. Единият критерий е именно електропотреблението. Другият критерий могат да бъдат въпросници. Третият критерий е движението на парите в обръщение. И по трите критерия тя е между 20 и 30% от брутният вътрешен продукт. Така че дори да включим сивата икономика, има огромни възможности за спестявания в България. Да не са десет пъти, но да са до три-четири пъти по-висока енергоемкост, в сравнение със средното в Европейския съюз.

Така че Вашата забележка е вярна, но тя не променя драстично тази възможност. Напротив.

А по отношение на ценообразуването, аз ще се съглася напълно с Вас и ще допълня Вашите думи. Когато позицията на правителството е публична, когато преговорите са публични, дори самата позиция на правителството става по-силна. То може да получи подкрепа тогава от Европейския съюз, може да получи подкрепа от други наши партньори и от гражданското общество в България. Затова и една публична позиция, едни публични преговори имат по-голяма сила и повече инструменти да бъдат постигнати целите. Но ние не можем да преговаряме, без да знаем какво искаме да постигнем. А ние сме още на етапа да знаем какво искаме да постигнем, кои от тези проекти искаме да бъдат направени, като част от енергийна стратегия в България.

А колкото до ценообразуването, много добре познавам работата на регулатора, аз съм му писал дълги години писма за ценообразуването и те са ми отговаряли. Знаем, че формулата е сложна, но всичко това трябва да стане достъпно за обществото. Няма нищо за криене. Гласуванията вътре в регулатора – кой как гласува, кой каква позиция заема, как се случват нещата трябва да стане публично. Хората трябва да знаят какво се случва.

Господин Илиян Василев каза нещо много важно – цялата сигурност касае в крайна сметка потребителя. И аз не виждам причина да бъде крит от него начинът на формиране на цената.

Благодаря ви.

МОДЕРАТОР ОГНЯН ШЕНТОВ: Имате думата.

ВЕЛИЗАР КИРЯКОВ: Председател съм на Асоциацията на производителите на екологична енергия. Искам да направя една реплика на господин Атанас Тасев по отношение на ценообразуването.

Съвсем наскоро, през август, Държавната комисия за енергийно и водно регулиране въведе един зелен ред на всички фактури. Всички присъстващи тук плащаме тази зелена енергия. Когато запитяхме Държавната комисия за енергийно и водно регулиране как е формирана цената на тази зелена енергия, не получихме отговор. А мога да ви кажа със сигурност, че в цената на зелената енергия влиза и цената на когенерацията. Тотално объркване на това що е зелена енергия в България. Когенерацията, която се добива от природен газ в цената на електрическия ток.

Така че бих могъл да кажа, че ценообразуването в България е всъщност изключително скрито. Мисля, че Държавната комисия за енергийно и водно регулиране няма никаква информация какво става в електроразпределителните дружества.

Благодаря.

МОДЕРАТОР ОГНЯН ШЕНТОВ: Благодаря и аз.

ЛЕВОН ХАРПАНЦУМЯН: Благодаря много.

Ще кажа две думи като банка, която финансира, дава доста кредити на енергетиката. От гледна точка на депозити и обороти, кой знае защо не минават през нас. Всъщност вие знаете защо.

Много важна е прозрачността както на процедурите, така и на отношенията между енергийните дружества, клиенти и т.н. Защото в енергетиката влизат и топлофикации, и други. Като започнем да си разбираме сметките, които получаваме вкъщи, вероятно ще започнем да разбираме и как се образуват цените. И ако отидем на другия край, сигурно ще бъде по-лесно за банките да подкрепят проекти в енергетиката, разбирайки много ясно рисковете, участието на хората, акционерите. Защото да ви кажа честно, ние говорим за държавни и частни акционери, но има достатъчно много

частни акционери в енергетиката, които като кредитбилност не са приемливи за нас. А иначе собствеността си е тяхна.

И тук въпросът е, че от едната страна, имаме собственост, от другата страна, имаме политики. И от третата страна има някой, който трябва да ги хваща.

МОДЕРАТОР ОГНЯН ШЕНТОВ: Благодаря.

Посланик Пол Байер, който е представител на Швеция, която като страна – членка на Европейския съюз е ротационен председател на Европейски съвет.

ПОЛ БАЙЕР: Благодаря Ви, господин Шентов.

Господин министър, ваши превъзходителства, дами и господа! Бях помолен да дам европейската гледна точка в тази дискусия. Много малко време остана, затова ще се постарая да кажа съвсем накратко.

Много е важно, когато обсъждаме въпрос като енергийната сигурност в България, да имаме предвид, че той е част от няколко въпроса, които са взаимно обвързани и които трябва да се разглеждат както на национално, така и на европейско ниво.

Освен енергийната сигурност, имаме въпроса за конкурентоспособността, достъпността и ценообразуването на енергията, които са ключови фактори в конкурентоспособността на една нация, както и на Европейски съюз. Следователно трябва да се вземат предвид тези неща, когато се формира политиката в енергийната сфера.

Третият въпрос, който е свързан с енергийната тема, е екологичната устойчивост. Достъпността на енергия е едно от притесненията, свързани с намаляване на ефектите на климатичните промени.

Тези три широки области трябва да се вземат заедно предвид, трябва да се разглеждат като цяло както на европейско, така и на национално ниво. В момента живеем в доста трудни времена, особено откъм решаването на тези проблеми. На първо място, оказахме се в положение, поради разширяващо се търсене, се разшири пазарът на енергия, където всъщност купувачите се конкурират помежду си за различни източници. На второ място сме в положение на увеличаващ се национализъм в областта на енергетиката по отношение на държавите доставчици. Те продължават да политизират въпроса с енергийната сигурност.

И също така имаме и факта, че различни държави членки имат много разнообразен микс както на източници, така и на доставки, което прави консенсуса по тези въпроси много труден.

Бих желал да кажа само няколко думи по отношение на сегашните дейности в Европейския съюз по отношение на енергийната сигурност. На първо място се поставя ударението върху управлението на рисковете. Също така разработването на ефективни механизми за мониторинг, за да можем да сме предупредени достатъчно рано за бъдеща енергийна криза, независимо под каква форма. Тоест, ние сме предприели една проактивна, вместо реактивна роля по този въпрос.

По отношение на механизмите за управление на рисковете, надяваме се на европейско ниво да се разработят и да бъдат приети механизми за справяне с кризи. Другото нещо, върху което се съсредоточаваме е подобряването на механизмите на вътрешния пазар и обвързване на физическата енергийна инфраструктура и инвестициите в хранилища, за да може вътрешният пазар да функционира нормално.

Мисля, че господин Чау направи препратка към общия пазар в скандинавските държави и как може да си сътрудничим на регионално ниво в енергийната сфера. Много се радвам, че

споменахте това, защото по време на нашето председателство работим усилено върху интегриране на енергийните пазари в Балтийския регион, тоест да разширим Скандинавския регион и скандинавската обвързаност към Балтийския регион. Това е напълно в контекста на Европейския съюз и се надяваме нашият опит в тази област да даде полезни идеи на регионални усилия в други части на Европейския съюз, като например на Балканите.

Искам да завърша с един аспект от енергийната сигурност, споменат от няколко от преждеговорившите. Това е въпросът, свързан с опазването на околната среда, екологичният аспект на енергийната политика. В момента имаме много голямо ударение, поставено върху климатичните промени, различни начини за справяне с този въпрос, като се подобрява енергийната ефективност, като се разнообразяват източниците на енергия. Тези неща се разглеждат с много голяма сила.

Мисля, че трябва да осъзнаваме голямата динамика, която съществува в тази сфера и също така влиянието върху енергийната сигурност на тези аспекти. Ако ще се увеличава използването на възобновяемите източници, има много опции, например вятър, биомаса, геотермална енергия, вече бяха споменати тези опции. Всички тези усилия са насочени към подсилване на вътрешнодържавния аспект на производството на енергия, което е част от енергийната сигурност.

За повишаване на енергийната ефективност нашите експерти ни казват, че има огромен потенциал за лесна печалба, лесни ползи в тази сфера, което също ще повиши енергийната сигурност просто като се намали търсенето на енергия. Най-крайният пример, който се цитира в момента в дебата в Европейския съюз, е примерът с Украйна, където на глава от населението ползването на енергия е три пъти по-голямо от средното потребление в Европейския съюз. Ако те просто успеят да се подобрят, за да стигнат нивото на Чехия

или Словения, ще постигнат спестяване на енергия, което е равно на целия им внос на енергия от Русия. От този род неща се говори като мащаби, като потенциал. А за България вашите технически експерти трябва да ви кажат какъв е потенциалът, но аз съм сигурен, че и в България има голям потенциал за спестяване от енергийна ефективност.

Красотата на екологичния въпрос е, че се обръща към няколко проблема едновременно. На първо място, климатичните промени. На второ място, икономическия растеж, тъй като необходимите мерки и инвестициите, които се правят за разрешаване на проблема с климатичните промени ще създаде нови работни места, ще предизвика повече нововъведения, което пък, от своя страна, ще осигури във времето напред конкурентоспособност на Европейски съюз. Тоест, има много предимства при разрешаването на климатичните промени. И също така най-важното предимство е свързано с енергийната сигурност, която обсъждаме днес. Повишаването на енергийната ефективност и придобиването на нови енергийни източници ще допринесе до голяма степен за разрешаването на проблемите, пред които сте изправени. В този смисъл ние смятаме, че е много положително това, че българското правителство реши да отложи финализирането на стратегията си след срещата в Копенхаген, защото със сигурност ще можете да вложите доста информация от тези преговори във вашата стратегия.

Благодаря.

МОДЕРАТОР ОГНЯН ШЕНТОВ: Благодаря.

Много съжалявам, че този път няма да имаме повече време за дискусия. Вероятно това ще бъде в един от следващите ни формати.

Завършваме с повече въпроси, отколкото отговори.

Позволете ми да благодаря на всички онези, които се изказаха днес, и за вашето присъствие, както на нашите домакини от

парламентарната комисия по икономика, енергетика и туризъм, на господин Мартин Димитров и на неговия екип от администрацията, които ни помогнаха много за организацията.

Благодаря ви.

(13,05 часа)